

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. Mederedacteuren: te Maastricht: Jos. Cremers, Hertogsingel 10, Telef. 208; J. Pagnier, Alex. Battalaan, Telef. 483; G. H. Waage, Prof. Roerschstr. 4; te Echt: R. Geurts.
Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Versijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Maandelijksche Vergadering op Woensdag 3 October 1928. — Officieel. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 5 September l.l. — J. E. van Veen. Vorläufige Mitteilung über die Cythrella-Arten der Maastrichter Tuffkreide (M. nach Umbgrove). — J. C. Rijk. Nogmaals Thyris fenestrella. — J. H. J. de Haan. Een nieuwe Limburgsche vindplaats van de Moesvederdistel, Cirsium Oleaceum Scop. — R. Geurts. Lijst van eenige aangevoerde planten, gevonden te Echt en omstreken sinds 1912. — Jos. Cremers. Beredeneerde voorloopige lijst der in Limburg in 't wild voorkomende zoogdieren. — A. de Wever. Clematis vitalba. — Dr. C. Franssen. De biologie en systematiek der Nederlandsche Zwarte Bladluizen. — H. Schmitz S. J. Megaselia Oxybelorum n. sp.

Gunstig gelegen in
een rustige omgeving.

ST. JOSEPH- STICHTING APELDOORN

Broeders Penitenten v. d. H. Franciscus

Naar de eischen des tijds
ingericht Sanatorium voor
R. K. zenuwzieke mannen

a. d. weg van Apeldoorn
naar Deventer.

Telefoon 453.

BILLIJK TARIEF.

GRAND HOTEL „Du Lévrier et de l'Aigle Noir”

Boschstraat 76 - Maastricht

■ ■ ■

Centrale verwarming.
Stroomend water op alle kamers.

■ ■ ■

Diners à prix fixe
van 5-7½ uur.

■ ■ ■

Aparte zalen
voor groote en kleine
gezelschappen

■ ■ ■

AUTO-GARAGE IN 'T HOTEL

VERSCHEENEN bij H. J. DIEBEN te LEIDEN:
DERDE DRUK VAN
P. VAN BOXTEL: LEERBOEK
DER NATUURLIJKE HISTORIE
DI. II. PLANTKUNDE.
356 pagina's, geïllustreerd met 435 afbeeldingen.
Prijs ingenaaid f 2.20.

1/16

1/4

1/8

1/2

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: P. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. **Mederedacteuren:** te Maastricht: Jos. Cremers, Hertogsingel 10, Telef. 208; J. Pagnier, Alex. Battalaan, Telef. 483; G. H. Waage, Prof. Roerschstr. 4; te Echt: R. Geurts.
Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nicuwstr. 9, Maastricht. Tel. 45.

Verschijnt **Vrijdags** voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 3.60 per jaar, afzonderlijke nummers 30 cent. Auteursrecht voorbehouden. ◇◇

INHOUD: Aankondiging Maandelijksche Vergadering op Woensdag 3 October 1928. — Officieel. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 5 September l.l. — J. E. van Veen. Vorläufige Mitteilung über die Cythrella-Arten der Maastrichter Tuffkreide (M. nach Umbgrove). — J. C. Rijk. Nogmaals Thyris fenestrella. — J. H. J. de Haan. Een nieuwe Limburgsche vindplaats van de Moesvederdistel, Cirsium Oleaceum Scop. — R. Geurts. Lijst van eenige aangevoerde planten, gevonden te Echt en omstreken sinds 1912. — Jos. Cremers. Beredeneerde voorloopige lijst der in Limburg in 't wild voorkomende zoogdieren. — A. de Wever. Clmatis vitalba. — Dr. C. Franssen. De biologie en systematiek der Nederlandsche Zwarte Bladluizen. — H. Schmitz S. J. Megaselia Oxybelorum n. sp.

Maandelijksche Vergadering
op WOENSDAG 3 OCT. 1928
in het Natuurhistorisch Museum,
precies om 6 uur.

OFFICIEEL.

Ons lid de Heer M. A. Lief tinck, Oranje Nassaulaan 69, Amsterdam Z., meldt, dat hij in de verzameling van den Z. Eerw. Pater Wasmann een libel ontdekt heeft, nieuw voor Europa; gevangen te Blyenbeek, Venlo en Houthem, *Aeschna subarctica*.

Voor de beschrijving der kleuren zijn levende exemplaren noodig. (Doode verliezen dadelijk hun kleur).

Hij verzoekt daarom den leden alle groote glazenmakers, die zij in September of October kunnen bemachtigen, in een papillotte levend aan hem te willen opzenden.

Meeste kans ze te vangen bij boschranden of bij stilstaand water.

Mochten leden uit Maastricht en omgeving het makkelijker vinden ze af te geven Heugemerweg 5, dan zal de heer Rijk zich met de verdere verzending belasten.

Toe, leden van 't Natuurh. Gen. in Limburg, weest des heere Lief tinck 'ns behulpzaam!

Te meer waar hij zich bereid heeft verklaard, om voor 't Natuurh. Museum te Maastricht eene zoo volledig mogelijke collectie van libellen uit Limburg samen te stellen en ons voor dit doel bereids heel wat materiaal deed geworden.

Voor wat, hoort wat!!!

J. C.

VERSLAG

DER MAANDELIJSCHE VERGADERING 5 SEPTEMBER l.l.

Aanwezig de heeren: Jos. Cremers, L. Keuller, F. v. Rummelen, P. v. d. Linden, H. Schmitz S. J. M. Mommers, R. Ubaghs, Em. Caselli, P. Bouchoms, L. Leysen, L. Grégoire, J. Rijk, J. Maessen, J. Pagnier en G. Waage.

Na opening van de vergadering herdenkt de Voorzitter wijlen den heer Eyck, bestuurslid van ons Genootschap, in juist gekozen bewoordingen.

De heer **Schmitz S. J.** deelt mede, dat 'n exemplaar van *Isoëtes*, het in zijn aquarium zeer goed doet, hoewel 't water in rust verkeerd. De heer **van Rummelen** zegt, dat men sinds lang een verwantschap van *Isoëtes* aanneemt met de uitgestorven *Sigillariaceen*, maar dat thans ook de meening verkondigd wordt, dat dit merkwaardige plantje verwant is aan de evencens uitgestorven *Lepidodendraceen*.

De heer **Schmitz S. J.** doet nu de volgende mededeeling:

In „Zoological Record” 1926 wordt de titel vermeld van een opstel van L. Chevalier: „Phora pygmaea Zett., diptère mangeur de mouches”, verschenen in: Bulletin Soc. Scienc. Seine-et Oise (2) Vol. 6 (1925) p. 93—96. Het is bekend, dat verschillende vliegen zich voeden door andere vliegen te overvallen en uit te zuigen, en Spr. vermoedde, dat Chevalier iets dergelijks bij *Megaselia pygmaea* Zett. had waargenomen. Aangezien we van de biologie der Phoridae tot nu toe heel weinig afweten, achtte hij het van belang cens na te gaan, niet alleen, wat Chevalier in 't aangehaalde artikel eigenlijk vertelt, maar vooral, of zijne waarnemingen inderdaad betrekking

hebben op *M. pygmaea* Zett., een soort, die niet gemakkelijk van verschillende andere nauw verwante soorten te onderscheiden is. Hij wendde zich derhalve tot den schrijver zelf, en deze was zoo vriendelijk hem behalve den tekst van zijne publicatie een aantal geprepareerde „*pygmaea*'s" toe te zenden. Het bleek aan Spr., dat de waarnemingen van den heer Chevalier in een dubbel opzicht interessanter zijn dan de titel „*pygmaea*, mangleur de mouches" doet vermoeden, want ten eerste heeft Chevalier een geheel nieuwe Phoride ontdekt en ten tweede heeft hij van dit nieuwe insect de ontwikkelingsgeschiedenis en oecologie volledig onderzocht en bekend gemaakt.

Spr. laat vleugelfotos van de nieuwe soort en hare aanverwanten circuleeren. De soort is iets kleiner dan *M. pygmaea*, maar behoort werkelijk tot de moeilijke *pygmaea*-groep, waarvan thans reeds 8 of 9 vertegenwoordigers in Europa bekend zijn. Ze wordt onder den naam *M. oxybelorum* elders in deze aflevering van 't Maandblad beschreven. Die naam is door ons gekozen, omdat uit de onderzoekingen van Chevalier blijkt, dat het diertje een „kleptoparasiet" is van *Oxybelus*. Ziehier wat Chevalier daaromtrent mededeelt.

Hij nam in Juni 1922 waar, hoe een kleine, hem onbekende vlieg in een gaatje van een schuin afloopenden wand kroop, waarvan hij wist, dat het de nestingang was van een graafwesp, *Oxybelus uniglumis*. Deze graafwesp heeft de gewoonte, om de opening van haar nest telkens door zandkorrels enz. zorgvuldig af te sluiten, wanneer zij het nest verlaat. Gedurende de afwezigheid van de eigenares kan dus geen vriend insect het nest binnendringen. Wat doet nu *Megaselia oxybelorum*? Zij houdt zich in de buurt van den nestingang op en wacht op 't oogenblik, dat *Oxybelus* terugkeert en het nest opent; dan neemt zij de kans waar en sluipt eveneens binnen. Chevalier, dit gezien hebbende, hoopte het vliegje te vangen, als het weer naar buiten kwam; maar het kwam niet meer te voorschijn. Twee dagen later zag hij, hoe de graafwesp haar nestingang definitief dichtmetselde. Het vliegje was dus, en wel „vrijwillig" levend begraven. Na drie dagen kan Chevalier zijn nieuwsgierigheid niet langer bedwingen: hij doorgraaft den wand en legt het *Oxybelus*-nestje bloot. Het blijkt te bevatten vijf exemplaren van de vlieg *Fannia scalaris*, de levende, maar geïmmobiliseerde prooidieren van *Oxybelus uniglumis* en — de opgesloten *Megaselia*, volkomen ongedeed en springlevend! In een andere *Oxybelus*-eel waren zelfs twee *Megaselia*'s tegelijk, volgens Chevalier ♂ en ♀. Eigenaardig was daarbij, dat de Phoriden niet wegvlogen, maar traachtten zich in den grond te verbergen, waardoor het vangen natuurlijk vergemakkelijkt werd.

De *Fannia*'s in de *Oxybelus*-eel zijn bestemd om de *Oxybelus*-larve tot voed-

sel te dienen. Het binnendringen van *Megaselia oxybelorum* kon wel geen ander doel hebben dan om de eieren af te leggen. Maar nu was de vraag: Zijn de uit die eieren zich ontwikkelende Phoridenlarven echte parasieten van de *Oxybelus*-larve of leven zij als „kleptoparasieten" ten koste van het voor de *Oxybelus*-larve bestemde voedsel? Chevalier vond, dat 't laatste het geval was. Op 29 Juni 1922 haalde hij zes *Fannia scalaris* uit een *Oxybelus*-nest te voorschijn en bracht haar samen met een gevangen *Megaselia oxybelorum* in een glazen tubus, dien hij, goed afgesloten, in den grond stopte. Op 25 Juli wemelde het daarin van volwassen individuen (imagines) van *Megaselia oxybelorum*. Nu ving Chevalier een groot aantal *Fannia*'s, doodde ze en wierp ze in een grooter buisje samen met de verkregen generatie van den kleptoparasiet. De *Megaselia*'s legden nu eieren in de doode *Fannia*'s; de larven verpopten in September—October in het buisje, en de imagines verschenen op 7 April 1923. Er zijn dus waarschijnlijk drie generaties van *Megaselia oxybelorum* per jaar, en wel tussehen 7. IV en 12. VI, 20. VI en 25. VII, 25. VII en 7. IV.

De larve van *M. oxybelorum* beschrijft Chevalier slechts in twee regels. Zij zou veel gelijken op die van *M. pusilla* en *M. rufipes*.

Oxybelus uniglumis komt ook in Nederland voor. Spr. hoopt, dat ook de zoo interessante kleptoparasiet van *Oxybelus* hier te lande eenmaal zal worden aangetroffen.

De heer v. Rummelen toont een exemplaar van de gewone kamervlieg, die aan den poot een schorpioenachtig diertje draagt. Aan een specialist zal verzocht worden dit diertje te determineeren. ¹⁾

De heer Ubachs toont een aantal Trilobieten uit 't Devoon van den Eifel, waaronder een zeer fraai exemplaar van *Cyphaspis ceratophthalmus*.

De heer Keuller zegt opgemerkt te hebben, dat zwaluwen zich bij voorkeur voortbewegen in rustige luchtlagen. In hogere luchtlagen, waar een sterke luchtbeweging plaats had, waren zwaluwen aan 't jagen. Echter konden zij zich met moeite staande houden. Wilden ze zich tegen den wind in voortbewegen, dan zaktten ze af naar lagere luchtlagen, waar 't rustiger was.

De Voorzitter zegt, den indruk gekregen te hebben, dat er dit jaar meer zwaluwen zijn als andere jaren. Vleermuizen vindt spreker in vergelijking met een 15 jaar geleden, sterk afgenomen in de omgeving van Maastricht. Ook

¹⁾ De heer Dr. A. C. Oudemans, Arnhem was zoo vriendelijk, het diertje te bestudeeren. „De *Pseudoscorpio*, zoo schrijft hij ons, was de gewone, in huizen voorkomende *Chernes reussii* L. Koch; het diertje heeft zelfs dood aan de *Musca domestica* gehangen: was uitgedroogd en gedeeltelijk beschimmeld."

de grotten zijn veel minder bevolkt met deze insectenvangers. Toch worden ze, lang zooveel niet meer vervolgd als vroeger. Wat kan de oorzaak zijn? Hebben ze zich meer teruggetrokken naar 't platteland? Is de kunstverlichting der stad hun hinderlijk? De heer **Ubaghs** zegt, dat hij, wat de zwaluwen betreft, een heel andere ervaring heeft opgedaan in de buurt van Eygelshoven. Dezen zomer heeft hij daar geen zwaluw gezien.

Een levendige gedachtenwisseling volgt, wanneer de heer **Ubaghs** inlichtingen vraagt omtrent de documentaire waarde van de verzamelingen van ons Genootschap. In 't kort samengevat werd 't volgende gezegd. De heer **Ubaghs** wil een bepaalden berg vertikaal palaeontologisch laten onderzoeken, om zoodoende iets te weet te komen omtrent laging, gidsfossielen enz. Dit verzamelde materiaal (liefst op verschillende plaatsen zoo verzameld) zou pas documentaire waarde hebben. De **Voorzitter** vindt dit plan wel heel aardig, maar van waar komt 't geld? Men zou wel eens heel lang kunnen moeten zoeken om iets te vinden. Laat men toch niet meenen, dat men hier in Zuid-Limburg de fossielen maar voor 't oprapen

heeft. Ook wordt te kort gedaan aan 't werk van **Ubaghs** en **Bosquet**, als beweerd wordt, dat we absoluut niet weten uit welke lagen de meest kenmerkende krijtfossielen afkomstig zijn. Ten slotte moeten we niet vergeten, dat ons Genootschap alleen conserveert, wat ons van hier en daar in handen komt en zelf niet verzamelt op de manier, zooals de heer **Ubaghs** zich dat voorstelt. 't Geld speelt ook hier weer een groote rol! De heer **v. Rummelen** zegt, dat zoo'n onderzoek niet alleen palaeontologisch, maar ook lithologisch en chemisch zou moeten zijn. Laten we met gidsfossielen verder voorzichtig zijn, want hun aantal zal klein zijn, daar geologisch gesproken hier de verschillende étages in een te korte tijdsduur gevormd zijn. Bovendien moet men met zijn conclusies voorzichtig zijn, want wat voor een bepaalde breedtegraad geldt, geldt daarom nog niet voor een gebied, dat één of meerdere graden verder ligt.

Nadat de Voorzitter ontkennend heeft geantwoord op de vraag van den heer **Grégoire**, of er een financieele band zal bestaan tusschen de eventueel op te richten afdelingen van 't Genootschap, sluit hij de vergadering.

Vorläufige Mittheilung über die Cytherella-Arten der Maastrichter Tuffkreide

(M. nach UMBGROVE)

von J. E. VAN VEEN

MIT EINER TAFEL

(Mittheilung aus dem mineralogisch-geologischen Institut der Universität Groningen)

In der Sitzung der Naturhistorischen Gesellschaft von Limburg am 2. März 1927 theilte der Vorsitzende, Herr Rektor **J. CREMERS**, mit, dasz Herrn Professor **BONNEMA**, Direktor des mineralogisch-geologischen Institutes in Groningen, Kreidematerial zugesickt worden sei um daraus Ostrakoden (und Foraminiferen) suchen zu können.

Dies war aber nicht das einzige Mal. Oeffters wurde das Wohlwollen des Herrn Rektors in Anspruch genommen. Eine angenehme Pflicht ist es mir auch an dieser Stelle Herrn Rektor **CREMERS** unsern verbindlichsten Dank auszusprechen für die grosze Bereitwilligkeit uns immer wieder Gestein für die Untersuchung zur Verfügung zu stellen. Als Beweis unserer Dankbarkeit hoffen wir später, wenn die gefundenen Ostrakoden beschrieben sind, auch dem naturhistorischen Museum in Maastricht eine Ostrakoden-Sammlung zu schenken.

Auszer von Herrn Rektor **CREMERS** empfangen wir auch noch Gesteinmaterial von den Herren **Dr. UMBGROVE**, **Dr. HOFKER** und **VAN RUMMELEN**, denen wir hier auch unsern besten Dank sagen.

Es zeigte sich bald, dasz die sogenannten Bryozoenschichten die meisten Ostrakodenreste liefern. Die Schalen und Klappen, welche ungefähr 1 m.m. lang sind, wurden mit Hilfe eines Binokular-Mikroskopes gesucht. Dies war eine zeitraubende und gedulderfordernde Arbeit, aber jetzt haben wir auch eine schöne Ostrakoden-Sammlung aus der Kreide von Maastricht, wie sie wohl nirgends gefunden wird.

Auszerdem wurden auch viele Foraminiferenschalen gesammelt.

Bekanntlich wurden die Ostrakoden aus allen Abteilungen der Kreide von Limburg 1854 eingehend beschrieben und abgebildet von **BOSQUET**, einem Apotheker in Maastricht. Nach seinem Tode wurde seine Sammlung dem naturhistorischen Museum in Brüssel geschenkt und ist dort noch anwesend.

Durch die grosze Bereitwilligkeit des Herrn Direktors dieses Museums, Professor **Dr. V. VAN STRAELEN** haben wir das Vorrecht dann und wann Teile dieser Sammlung hier zum Vergleich empfangen zu dürfen, wofür wir ihm freundlichst Dank sagen.

Auch war es für uns von groszer Wichtig-

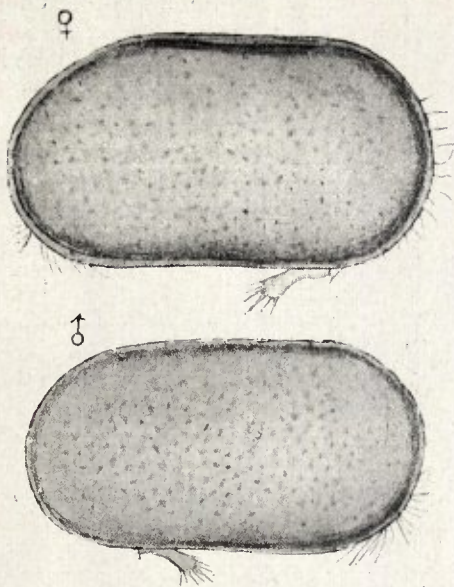

Fig. 1.

Oben: Weibchen von *Cytherella abyssorum* G. O. SARS von der linken Seite.

Unten: Männchen von *Cytherella abyssorum* G. O. SARS von der rechten Seite.

(Nach Sars).

keit, dasz wir in die Gelegenheit versetzt würden die Ostrakoden der Rügen Kreide kennen zu lernen. Auf Fürsprache des Herrn Prof. Dr. P. G. KRAUSE empfingen wir von Herrn Geh. Bergrat Prof. Dr. KRUSCH die Ostrakoden-Sammlung, welche zur Zeit von Dr. MARSSON bearbeitet wurde und welche sich jetzt im Muscum der Preuss. geol. Landesanstalt in Berlin befindet, damit wir diese mit der unsrigen vergleichen konnten. Ebenso erhielten wir von Herrn Prof. Dr. JOH. WEIGELT die Ostrakoden aus dem geologischen Institut in Greifswald und aus der Privat-Sammlung von Herrn Dr. RICHTER. Ausserdem war Herr Dr. VOIGT in Greifswald so freundlich uns Kreide von Rügen zu schicken um daraus Ostrakoden suchen zu können. Auch allen diesen Herren sagen wir hier unsern verbindlichsten Dank für ihre Mitwirkung.

Alles dies hat gemacht, dasz wir jetzt im Stande sind die Arbeit von BOSQUET viel zu verbessern und zu vervollständigen.

Zuerst wurden die Reste der Gattung *Cytherella* studiert. Diese Gattung wurde im Jahre 1852 von BOSQUET aufgestellt für die Schalen tertiärer Ostrakoden aus Belgien und Frankreich. Damals kannte man noch keine lebenden Vertreter dieses Genus. Erst in 1865 wurde von SARS die Art *Cytherella abyssorum* beschrieben, welche im Atlantischen Ozean lebt.

Die Reste der Gattung *Cytherella* bildeten für uns erst einen groszen Chaos. Wir waren ganz mit JONES, einem bekannten Kenner der Ostrakoden aus England, einverstanden als er schrieb: „The members of this genus are separable with difficulty as to their

specific identities“. Es nimmt denn auch kein Wunder, dasz wir uns erst nach längerer Zeit hineingearbeitet hatten und im Stande waren Verbesserung an zu bringen.

Es zeigte sich, dasz bei den meisten *Cytherella*-Arten zwei Arten von Schalen bestehen. Die einen sind im allgemeinen kleiner und flacher als die andern. Bei den letztern ist das Hinterende meist relativ höher und breiter. Erst wurde angenommen, dasz die kleinern und flachern Schalen von jungen Individuen stammten. Als aber gefunden wurde, dasz von beiden Arten gleich grosse Exemplare anwesend waren, konnte der Unterschied auf diese Weise nicht erklärt werden.

Darauf wurde untersucht, ob dieser Umstand vielleicht auch zu erklären wäre durch Annahme von Geschlechtsdimorphismus, eine Erscheinung, welche bis jetzt von fossilen *Cytherella*-Arten nicht erwähnt wurde.

Aus der Literatur über rezente Formen zeigte sich aber bald, dasz von mehreren *Cytherella*-Arten Geschlechtsdimorphismus mitgeteilt wird und dasz die Schalen der Weibchen sich dann von denen der Männchen dadurch unterscheiden, dasz das Hinterende relativ mehr entwickelt ist. Der gröszere Raum hinten in der Schale dient dann um die Eier und Embryonen aufzubewahren. Dies wird z. B. beschrieben von BRADY bei *Cytherella serrulata* und von SARS bei *Cytherella abyssorum*.

Ich glaube deshalb annehmen zu dürfen, dasz auch bei fossilen *Cytherella*-Arten Geschlechtsdimorphismus gefunden wird. Viele Paläontologen werden früher, wie wir erst auch taten, die Schalen der Männchen für Schalen junger Individuen gehalten haben; andere glaubten es wären Reste absonderlicher Arten oder von Varietäten der Arten, wozu sie die Schalen der Weibchen brachten.

Die Schale des Weibchens unterscheidet sich

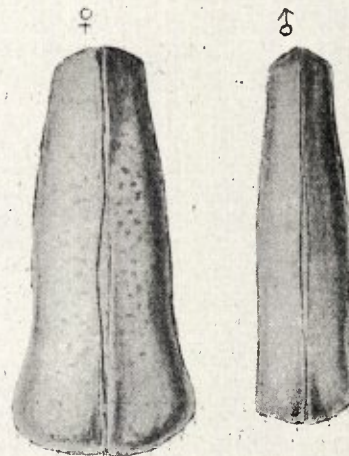

Fig. 2.

Links: Weibchen von *Cytherella abyssorum* G. O. SARS von oben.

Rechts: Männchen von *Cytherella abyssorum* G. O. SARS von oben.

(Nach Sars).

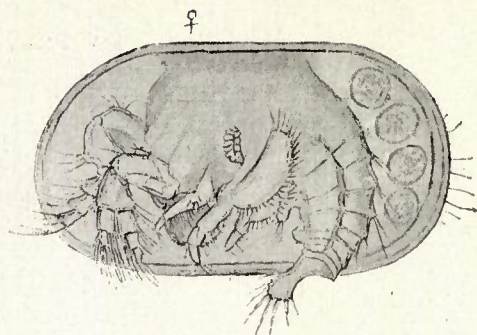

Fig. 3.

Weibchen von *Cytherella abyssorum* G. O. SARS von der linken Seite.
(Nach Sars).

von der des Männchens dadurch, dass sie hinten höher und breiter ist. Zugleich sind die Klappen des Weibchens am Hinterende gewöhnlich rechteckig umgebogen, während sie beim Männchen hinten gleichmässig nach innen biegen. Von oben oder von unten gesehen ist der Umriss der Schale des Weibchens dann auch ungefähr keilförmig und des Männchens ungefähr ellipsenförmig. Ueberdies haben die Klappen des Weibchens hinten an der Innenseite meistens zwei runde Vertiefungen, in denen wahrscheinlich die Eier und Embryonen aufbewahrt wurden. Beim Männchen fehlen diese Vertiefungen. Die Klappen sind da viel flacher.

Die Annahme des Geschlechtsdimorfismus hat uns einen grossen Schritt weiter gebracht. Wir können jetzt fünfzehn *Cytherella*-Arten aus den obern Kreideschichten von Limburg unterscheiden, während BOSQUET aus allen Schichten nur fünf beschrieben hat. Ausserdem beschreibt er nur die Weibchen, während wir nach vielem Suchen bei den meisten auch die Männchen gefunden haben.

Alle Rätsel sind aber noch nicht gelöst. Es gibt noch ein paar Arten, von denen wir nur die Männchen kennen. Hierdurch kann eine Art aber nicht allein vertreten sein. Dieses ist wohl möglich durch Weibchen allein, wie bei einigen rezenten Ostrakoden-Arten wahrgenommen ist.

Jetzt sind schon die meisten von uns gefundenen *Cytherella*-Arten beschrieben und in verschiedenen Stellungen photographiert.

Es ist nicht unmöglich, dass das Studium der Gattung *Cytherella* Einfluss haben wird auf die Kenntnis der Ostrakoden aus dem Silur. Man findet nämlich in der Literatur zweierlei Auffassungen über die Stellung einiger dieser Ostrakoden. Was Prof. BONNEMA als Vorderende der Schalen vieler silurischen Ostrakoden betrachtet, wird von Dr. ULRICH und Dr. BASSLER, bekannten amerikanischen Ostrakodenkennern, als Hinterende gedeutet.

Beim Bestimmen der Verwandtschaft der Ostrakoden ist dies eine grosse Schwierigkeit.

Um dieses Problem zu lösen könnte man z.B. versuchen, eine oder mehrere Zwischenformen zu finden, welche die silurischen Ostrakoden

mit den rezenten verbinden. Nun scheint es, dass eine unserer *Cytherella*-Arten solch ein Zwischenglied ist, da ihre Form viel Uebereinstimmung hat mit den silurischen *Bollia*-Arten. Ist dies wirklich der Fall, so würde BONNEMA recht haben.

Tafelerklärung.

Alle Figuren beziehen sich auf *Cytherella denticulata* BOSQUET.

Vergrößerung 57 ×.

- Fig. 1. Ganze Schale eines erwachsenen Weibchens von der rechten Seite.
- Fig. 2. Dieselbe von der linken Seite.
- Fig. 3. Dieselbe von unten.
- Fig. 4. Rechte Klappe eines erwachsenen Weibchens von innen.
- Fig. 5. Linke Klappe eines erwachsenen Weibchens von innen.
- Fig. 6. Ganze Schale eines erwachsenen Männchens von der rechten Seite.
- Fig. 7. Dieselbe von der linken Seite.
- Fig. 8. Dieselben von unten.
- Fig. 9. Rechte Klappe eines erwachsenen Männchens von innen.
- Fig. 10. Linke Klappe eines erwachsenen Männchens von innen.
- Fig. 11. Ganze Schale eines jungen Weibchens von der rechten Seite.
- Fig. 12. Dieselbe von der linken Seite.
- Fig. 13. Dieselbe von oben.
- Fig. 14. Dieselbe von unten.
- Fig. 15. Ganze Schale eines jungen Männchens von der rechten Seite.
- Fig. 16. Dieselbe von der linken Seite.
- Fig. 17. Dieselbe von oben.
- Fig. 18. Dieselbe von unten.

Nogmaals *Thyris fenestrella*.

In het vorig maandblad staat dat de rups 7 ware pooten heeft, dit moet zijn 5, daar ze aan de voorlaatste ringen ontbreken.

Bij een rups, dit jaar gekweekt, zijn de zwarte wratjes allen vrijwel even groot en allen van enkele haren voorzien. Bij de tweede rij van boven bevindt zich rechts en links onder elke wrat een klein zwart puntje.

De bovenste wratten op den laatsten ring zijn tot een symmetrisch zwarte vlek samengesmolten.

Maastricht, 1 Sept. 1928.

J. C. RIJK.

EEN NIEUWE LIMBURGSCHE VIND- PLAATS VAN DE MOESVEDERDISTEL, *CIRSIIUM OLERACEUM* SCOP.,

door J. H. H. de Haan.

Cirsium oleraceum is door de Wever in 't Jaarboek van ons Genootschap 1920—1923 blz. 27 voor een aantal plaatsen in Z.-Limburg vermeld.

Ook Heukels vermeldt haar voorkomen:

„In vochtige weilanden en langs slooten. Leeuwarden, Den Haag, Leiden, op een paar plaatsen in Zuid-Limburg”

Omtrent onze Zuid-Limburgsche vindplaatsen vergelijkte men verder: E. Heimans, „De Herkomst van de Geulflora”, De Levende Natuur, dl. 19 pag. 97 en 101.

Maar ook in Midden-Limburg wordt de Moesvederdistel aange-
troffen!

Te Nederweert bevinden zich twee plekken ongeveer 30 M. van elkander gelegen langs een sloot. Het aantal voorkomende planten is niet zoo bijzonder groot, zoodat moet worden verondersteld, dat de planten elk jaar worden afgemaaid, hetgeen niet is uitgesloten.

Weert, Aug. 1928.

LIJST

van enige aangevoerde planten, gevonden te
Echt en omstreken sinds 1912.

(afkortingen: sp. = langs 't spoor,
p. = op puinhopen of ruigten,
b. = op bouwland,
w. = in weide).

- Glaucium corniculatum* (p. '14—'22).
Sisymbrium altissimum (p. '22).
Sisymbrium orientale (p. '22).
Erysimum repandum ('14—'22 op meerdere plaatsen p.).
Erysimum orientale ('14—'27 id.).
Camelina vulgaris (α pilosa en β subglabra '14).
Lepidium draba (langs wegen, standhoudend en zich uitbreidend).
Bunias orientalis (p. '15—'21).
Althaea hirsuta (p. '19).
Bupleurum rotundifolium (sp. '15).
Oenothera biennis (sp. '14—'21).
Oenothera muricata ('14 op bouwland).
Potentilla argentea ('12—'28 sp.).
Medicago falcata ('12—'28 sp.).
Medicago arabica (éénmaal, '16 sp.).
Astragalus glycyphyllos ('12—heden, standhoudend en zich uitbreidend — in taluds).
Coronilla varia ('13—'22 sp.).
Vicia pannonica (witgeel en vuilpurper '13—'22, op meerdere plaatsen).
Vicia grandiflora ('13—'28 w.).
Vicia hybrida (éénmaal, '13 sp.).
Vicia narbonensis var. β serratifolia (éénmaal, '13 w.).
Lathyrus sativus ('13—'18 w.).
Anchusa italica ('28 p.).
Salvia verticillata ('26—heden standhoudend, te Pey b.).
Galingsoga parviflora ('14 Maasoever).
Artemisia biennis ('21, breidt zich snel uit p.).

Matricaria discoidea ('14, zich snel uitbreidend op versch. plaatsen).

In totaal 'n 28 versch. soorten of var., waaronder 9 Vlinderbloemigen en 7 Kruisbloemigen. Van deze twee fam. komen nog wel enkele andere soorten voor. Ze zijn echter vaak moeilijk te determineren.

Na een of meer jaren „the struggle for life” gestreden te hebben, gaan ze gewoonlijk onder, overwoekerd en verdrongen door omringende inheemse planten, vooral wanneer ze op puinhopen of ruigten voorkomen.

Astragalus glyc. en *Matricaria disc.* is hier wel ingeburgerd. *Artemisia biennis* is ook op weg. Steeds grotere terreinen neemt ze voor zich in beslag. We zullen evenwel moeten afwachten of deze mooie forse plant, met 't fijn ingesneden blad zich hier definitief vestigt.

We hopen dat deze lijst, ver van een dorre opsomming te zijn, voor hen, die zich met plantengeographie bezighouden, dienstige gegevens bevat.

E. Aug. '28.

R. GEURTS.

JONGE LANDSALAMANDERS.

(*Salamandra maculosa*).

In 't laatste Meinummer van 't Maandblad deelde 'k mee, hoe 'k gedurende 'n paar uren in 't Maastrichter Natuurh. Museum aan 't kraambed was gezeten van 'n Landsalamander, gevangen te Geulle en heb kunnen nagaan hoe de jongen ter wereld kwamen. 'k Zag bij die gelegenheid 23 doodgeboren en zooals 'k toen meende 13 levende beestjes uit de moeder-vulva komen.

Later is me gebleken, dat 't getal dezer laatsten 17 bedroeg. Alles en alles bij elkaar dus 't respectabele getal van 40 stuks.

Dit aantal overschrijdt derhalve aanzienlijk 't getal, 'twelk ons gegeven wordt in den op den oogenblik verschijnende Fauna van Nederland onder Redactie van Dr. H. Bosma, in samenwerking met Dr. L. F. de Beaufort, Prof. Dr. P. N. van Kampen, Prof. Dr. E. D. van Oort, Dr. H. C. van Redeke en Prof. Dr. N. Roepke.

In aflevering III toch, blz. 10, vind ik: „.... de paring heeft in voorjaar of zomer plaats. Eerst in het volgende voorjaar worden 10—15 levende jongen geboren”.

Brehm vertelt van 'n Landsalamander, die 42 jongen ter wereld bracht en vervolgt dan: „Gewöhnlich werden nur 8, 16 oder 24, seltener 30—42 gleichzeitig oder doch bald nacheinander, in einem Zeitraum von 2—5 Tagen ungefähr, zur Welt gebracht, und zwar solche von fast gleicher Größe und demselben Grade der Entwicklung”. Mijn Salamander speelde alles klaar in enkele uren.

Zooals 'k in 't boven geciteerde Meinummer

reeds vertelde, zouden er vaak z.g. misgeboorten ter wereld komen; kleintjes met vergroeiende ruggegraat, zonder oogen, zonder beopening enz. enz.

Pater Schmitz S. J. en de heer Waage hadden de welwillendheid 23 doodgeboren individuen anatomisch te onderzoeken. Bij geen enkel vonden ze 'n afwijking.

En wat de 17 levende diertjes betreft.... Ze zijn op één na allemaal opgegroeid tot stevige, niets mankerende thans ± 7 e.M. lange Landsalamanders! De eene is doodgegaan toen hij bereids als volkomen dier 't water had verlaten. Maar altijd door werden ze gevoed met pieren. En.... ze aten er heel wat! Twee maanden oud begonnen ze „kleur te bekennen”, d. w. z. vertoonden zich op hunne lijfjes, die tot dusverre grauwbrownachtig waren, in meerdere of mindere mate gele vlekjes, gele vlekjes waarvan al, in de eerste maanden, elk der vier pootjes er één vertoonde juist daar waar 't pootje uit 't lichaam komt.

Na drie maanden kropen er 'n paar „op 't drooge”, op de graszoden en steenen, welke ik in 't aquarium had aangebracht en verloren al heel gauw de uitwendige kieuwen.

Die heb 'k toen onmiddellijk overgebracht in 'n vochtig-gehouden terrarium, waarin ze aldra onder graszoden en steenen wegcropen. Hun voedsel zijn pieren en kleine naakte slakken. Zelden maar krijg 'k ze te zien. Doeh de geregelde contrôle, welke 'k uitoefen, heeft me overtuigd, dat ze springlevend zijn. 't Zevental 'twelk zich op den oogeblik (7 Augustus) nog te water bevindt, hoop 'k dra bij de volkomen broertjes- en zusjessalamanders te kunnen overbrengen om er dan binnen ettelijken tijd 'n flinke partij van te gaan planten in de buurt van Gculle, de plaats bij uitnemendheid voor Landsalamanders hier in ons op natuurh. gebied zoo rijk gezegend Zuid-Limburg.

Maastricht, 7 Aug. '28.

JOS. CREMERS.

BEREDENEERDE VOORLOOPIGE LIJST DER IN LIMBURG IN 'T WILD VOORKOMENDE ZOOGDIEREN

(met 'n Bede om medewerking)

door Rector Jos. Cremers.

TER INLEIDING.

In de kolommen, welke we aan dit onderwerp in ons Maandblad gaan wijden, zal men, in den beginne, op lange na niet alles vinden, wat er over bekend kan zijn.

Om de eenvoudige reden, dat we heelemaal

niet weten wat, zoo hier en daar, aan anderen omtrent in 't wild levende Zoogdieren in Limburg bekend is.

Doel van deze studie is dan ook onze op dit gebied gebrekkige kennis aan te vullen, te vervolmaken, dienstig te doen worden als 'n betrouwbare gids voor allen, die zich voor dit onderwerp interesseeren.

En da's best mogelijk als al degenen, die in onze lijst lacunes ontdekken ons beter willen inlichten.

Speciaal hebben we hier op 't oog heeren Jagers, Jaechtopzichers, Préparateurs en al dazulken, die uit den aard van hun beroep en door interesse voor de levende natuur, beter dan wij kunnen ingelicht zijn over 't voorkomen in Limburg van in 't wild levende dieren.

Laten ze 't illustre voorbeeld volgen van verschillende Limburgsche Heeren, die me bij 't samenstellen dezer „voorloopige lijst” bereids hulp verleenden!

Dán wordt m'n werk 'n betrouwbare leidraad voor hen, die belangstellen in Zoologisch-faunistisch Limburg; belangstelling, welke er in de wetenschappelijke Zoologische wereld van Nederland en ook daarbuiten zeer zeker bestaat.

Te meer omdat tengevolge van industrie en ontginningen faunistisch Limburg, na verloop van ettelijke jaren, gansch en al van aanschijn gaat veranderen.

Oeh, wat heeft Limburg op dat gebied in de laatste dertig jaren bereids ingeboet!

En hoezeer zal 't nog van aanschijn veranderen!....

Aldus, da's afgesproken....

Naar oude, bekende, beproefde Limburgsche hulpvaardigheid, zullen allen die, op welke wijze ook, me in deze kwestie behulpzaam kunnen zijn, hulp verleen....

Uit den aard van m'n wezen heb 'k in Zuid-Limburg vele goede bekenden.

Zij allemaal zullen me ter wille zijn.

Doeh 'k doe ook 'n beroep op de Midden- en Noord-Limburgers!

Dáár zijn op faunistisch gebied voor ons Zuid-Limburgers nog zoo vele geheimenissen.

Laten we 'ns de handen in elkaar slaan!

Eén grooten, betrouwbaren Limburgschen Zoogdiercngids ereëren!

En nu weet 'k zeer goed dat, wil zoo'n lijst werkelijk betrouwbaar wezen, zij bovendien nog moet steunen op goede gegevens uit 't buitenland, uit de streken onmiddellijk aan Limburg grenzend.

Immers 't is niet alléén best mogelijk, maar niet zelden gansch en al zeker dat sommige in Limburg aangetroffen wilde dieren van uit 't naburige buitenland, o.a. uit Eifel en Ardennen, sporadisch tot ons kwamen en nog komen.

Dies zal 'k, zoo getrouw mogelijk, bij elke diersoort vermelden, met opgave van litteratuur, wat of er vlak over onze Limburgsche grenzen van bekend is.

I.

Canis lupus L.

De Wolf.

Als we in deze lijst **Canis lupus L.** vermelden, geschiedt zulks wijl 't niet onmogelijk is, dat vandaag of morgen de aanwezigheid hier of daar van den Wolf in Limburg weer wordt signaleerd.

R. T. Maitland in z'n „*Prodrome de la Faune des Pays-Bas et de la Belgique flamande, ou Enumération systématique de tous les animaux y observés depuis 1679—1897, excepté les Araignées et les Insectes*”, (E. J. Brill, Leiden 1897) geeft hem weliswaar op als „*exterminé*” — uitgeroeid.

Alph. H. Dubois in „*les Animaux nuisibles de la Belgique, histoire de leurs mœurs et de leur propagation* (Librairie C. Maquardt, Bruxelles 1893), na vermeld te hebben dat de Wolf op dat oogenblik zeldzaam is geworden in Zwitserland en bereids sinds verscheidene eeuwen in Engeland totaal verdween, zegt: „en Belgique il est également rare et on le rencontre guère que dans l'Ardenne et dans la forêt de Hertogenwald; en hiver il se rapproche des lieux habités. Cet animal abondait anciennement dans la forêt de Soignes et dans toutes les parties boisées du pays”.

Dr. O. le Roi en H. Freiherr Geyrovon Schweppenburg in „*Vorläufiges Verzeichnis der Säugetiere des mittleren Westdeutschlands*” (Verhandlungen des Naturhistorischen Vereins der preussischen Rheinlande und Westfalens, Bonn 1909) zeggen: „das letzte Stück 1900 an der Saar erlegt”.

In: „*die Tierwelt der Eifel*” van Otto le Roi en August Reichensperger (zie Eifel-festschrift, Bonn 1913) staat bladz. 195 als volgt:

„Der Wolf hat sich bedeutend länger bei uns behauptet und trat selbst bis in die neuere Zeit hinein mitunter recht zahlreich auf. In den Jahren während und nach den Freiheitskriegen 1813—14 hätte sich ihre Menge besonders vermehrt, so dasz zum Beispiel 1815 in dem linksrheinischen Königlich preussischen Forsten über 200 zur Strecke gebracht wurden. Im Jahre darauf wurden allein in den Regierungsbezirken Trier und Koblenz 205 Wölfe erlegt, 1817 im Bezirk Trier 159! Dank der allseitigen energischen Nachstellungen ging ihre Zahl in den folgenden Jahrzehnten bald rasch zurück. Aber noch bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts bildeten Wölfe keine besondere Seltenheit in der Eifel. Von dann ab war es jedoch mit ihrer Herrschaft bei uns vorbei und die wenigen Tiere, die sich seitdem vornehmlich in strengen Wintern zeigten, waren wohl nur selten mehr in der

„Eifel gross geworden, sondern meist aus den Vogesen zugewandert, die heute noch im französischen Teile den Wolf als Standwild beherbergen. Einige verbürgte Angaben über das Auftreten der letzten Tiere wollen wir hier noch mitteilen.

„Zu Anfang der sechziger Jahre des vergangenen Jahrhunderts wurde bei Eupen noch ein Geheck von zwei Nestwölfen gefunden, wie uns der durchaus zuverlässige verstorbene Domschullehrer F. Seulen in Aachen erzählte, der die Tiere selbst untersucht hat. Das Jahr 1874 führte der Eifel verhältnismässig viele Wölfe zu. Vier Stück wurden im Regierungsbezirk Trier erlegt. Im Regierungsbezirk Aachen schoss der Jäger des Landrats Freiherrn von Harff auf einer Luderhütte bei Dreibern, Kreis Schleiden, ein Exemplar, dessen Decke Herr Dr. Schaffrath-Schleiden — dem wir die Nachricht verdanken — später persönlich gesehen hat. Auch im Regierungsbezirk Köln wurde ein Wolf bei Muffendorf gesichtet und seine Fährte bis Remagen verfolgt. Am gleichen Tage wurde ein Wolf, gewiss dasselbe Tier, zwischen Remagen und Ahweiler zur Strecke gebracht. Im Winter 1879—80 wurden in der Eifel wiederholt kleine Rudel wahrgenommen. Im Winter 1885—86 soll angeblich bei Blankenheim ein Wolf zur Strecke gebracht worden sein (vergl. Eifelvereinsblatt 1912, S. 89). Der Fall ist jedoch auch Schaffrath recht fragwürdig und dürfte einen verwilderten Hund betreffen. Dagegen scheint es sicher festzustehen, dass noch im Jahre 1888 ein Tier bei Hillesheim geschossen worden ist. Alle späteren Nachrichten, wie sie fast allwöchentlich in den Tagesblättern auftauchen, beruhen auf Verwechslungen und sind in keiner Weise beglaubigt”.

* * *

Tot zooverre wat 'k op den oogenblik weet over 't voorkomen van den Wolf in onze allernaaste buitenlandsche buurt.

't Is best mogelijk dat de eene of andere belangstellende in deze gegevens, ze alsnog weet aan te vullen.

Welnu, daarvoor houden we ons warm aanbevelen!

Dat eeuwen geleden de Wolf in Limburg inheemsch was, kunnen we vinden in oude papieren.

In de Stadsrekening b.v. van Venlo uit 't jaar 1595 lezen we dat voor het vangen van een wolf betaald werden op 19 Maart, 5 Mei, 12 November en 25 December telkens aan zekeren meester Jacob, 1 gulden 10 stuiver en aan de huysluden een kyndgen biers ad 1 gulden 1 stuiver en 1 oort. ¹⁾

¹⁾ DE NEDERMAAS, Limburgsch Geïllustreerd Maandblad, 4de Jaargang No. 1.

Zie ook: DE MAASGOUW, 1ste Jaargang blz. 180.

Blijkens de „Actes de la Préfecture du département de la Roer — (tot welk Roerdepartement ook 'n groot gedeelte van Limburg behoorde) — werden nog in December 1809 een aantal premies gesteld op het doden van wolven. ¹⁾

En dat behoeft ons heelemaal niet te verwonderen als we lezen wat Gerh. Krekelberg in de zoo even geciteerde Nedermaas, 4de Jrg. No. 1, schrijft over: „de laatste Wolven in Limburg”. Blijkens dat artikel is de heer Aug. Meijers, teekenaar aan het kadasterbureau te Roermond in 't bezit van 'n aquarel, waarschijnlijk afkomstig uit 't archief van Roermond, welke 'n wolf vertoont, die 'n meisje wegsleept, en verder vertoont een aantal gewapende jagers en op den achtergrond een kerkje, dat, te oordeelen naar de ligging, richting en omgeving, waarschijnlijk het Godshuis van Beesel bij Swalmen moet verbeelden. Links en rechts van de prent zijn nog goed leesbaar respect. „Département de la Meuse en Arrondissement. Ruremonde.” Onder de teekening vinden we als titel boven de in verticale vakjes verdeelde explicaties geschreven staan: „Etat nominatif des Enfants qui ont été dévorés par des loups dans la commune de Beesel et ses environs constatés par des Proces-verbaux”.

Deze lijst bevat vanaf 31 Juli 1810 tot en met 5 Juni 1811 niet minder dan 13 slachtoffers door wolven verminkt of gedood te Beesel, Helden, Posterholt, Kessel en in de naburige plaatsen Bruggen, Niederkruchten, Arsbeck, Mulbracht en Elmpt. ²⁾ Waar steeds beweerd wordt dat de wolf zich in Limburg en in naburig grensgebied vertoont gedurende strenge winters, is 't opvallend dat deze 13 „overvallen” gebeurden in de maanden Mei, Juni, Juli, Aug., Sept., Oct. en November.

P. H. Witkamp, Jaarboekje van „Natura Artis Magistra” te Amsterdam 1870 p. 191, verhaalt dat er in 1869 twee jonge wolven zouden gevangen zijn in de bosschen van Schinveld, nadat men korten tijd te voren jacht had gemaakt op de beide ouden.

Waar dit feit, naar m'n meening, nog ter plaatse te controleeren moet zijn, wendde 'k me op 12 Aug. l.l. met 'n schrijven tot den huidige Burgemeester van Schinveld, den heere P. Bosch, met verzoek of hij wellicht, bij ouden van dagen in zijne gemeente, over die wolven van 1869 inlichtingen wilde vragen.

Heel bereidwillig heeft hij zulks gedaan.

Zijn antwoord d.d. 17 Aug. luidde: „Wij hebben de eer U mede te deelen dat volgens ingewonnen inlichtingen bij oude personen hier vroeger wel wolven in strenge winters in de bosschen geweest zijn, volgens eenigen in 1845, maar van 1869 is ons niets bekend”.

Waar 'k wist dat zich ten pastoreele huize

van Schinveld 'n zoogenaamd Memorieboek bevindt, waarin door den voormaligen Schinvelder pastoor Joors vanaf 1850—1870 allerhande merkwaardige feiten, zijn parochie betreffende, zijn opgeteekend — ik heb dat Memoriale al 'ns 'n keer geciteerd in No. 9, Sept. 1912 van ons Maandblad, naar aanleiding van een door dien pastoor beweerd voorkomen van de Waternoot in de buurt van Schinveld, — wendde 'k me ook nog tot den tegenwoordigen Pastoor den Z. Eerw. Heere J. Boymans, met verzoek me den tekst te willen meedeelen betreffende de Waternoot in dat Memoriale en tevens te willen nazien of er in 't boek iets staat omtrent Wolven.

Z'n antwoord was: „Het heele Memoriale van 1850—70, opgeteekend door den W.E. Pastoor Joors heb ik nagezien. Daarin staat van de bewuste Waternoot het volgende: „In het Ven te Schinveld, genaamd het Riool en de Schans, twee diepe vuilnissen, wast de Cerranium of Waternoot (Chataine d'cau) een kostbare truffel; (la description de cette plante dans le dictionnaire de l'histoire naturelle art. Tribula aquatique — Tribulus aquaticus —). Deze plant vindt men ook in de Brouwketel zoogenaamd, gelegen in het Etsenrader broek en Schinvelder broek aangrenzend”.

Van wolven echter, die in de Sch. bosschen zouden zijn aangetroffen heb ik daarin niets kunnen vinden”.

Aldus de huidige Pastoor van Schinveld in z'n schrijven aan mij van 20 Aug. l.l. En dies meen 'k te mogen bemerken dat de Wolven van Schinveld uit 1869 legendarisch zijn.

Ouden van dagen kunnen ze zich niet herinneren en in het Memoriale van Pastoor Joors, waariin alles wat de parochie betreft, zoo consciëntieus staat opgeteekend — (getuige de Waternoot!) — komen ze niet voor.

CLÉMATIS VITALBA L.

Boschrank is één der karakterplanten van 't krijtgebied. Als men haar buiten dit gebied aantreft, is er de grond vrij sterk kalkhoudend. Als ook de bovenlaag gewone kalkarme leem of zand, in de helling kan men dan toch de lossere, lichter gekleurde „erdmergel” vinden. Deze is door heel ons gewest verspreid, zelfs tot aan de randen van de groote heide ten N.O. van Heerlen.

Zoo kan men haar aantreffen te Spaubeek (Vrouwenbosch, Hobbelaide, Diependaal) Schinnen (Terborg, Slakdal, Wolfhagen, Puth, Stammen, Sweijkhuizen, Winterraak) Oirsbeek (Steinberg) Beek (Kelmont, Geverik, Genhout) Wijnandsrade, Schaesberg (Meezenbroek) Munstergeleen (Waterslci) Heerlen (Terworm) Hoensbroek (Vaesrade) Brunssum, Merkelbeek.

In 't zuiver zandgebied en in 't veen ontbrekt ze.

Op de heuvels tusschen Elsloo en Bunde

¹⁾ Schriftelijke mededeeling van Dr. W. Goossens, Rijksarchivaris, Maastricht.

²⁾ Zie: „De Nedermaas” l.c.

groeit ze op veel plaatsen, waar de grond sterk kalkhoudend is door schelpenklei.

Ook op andere kalkrijke gronden te Ulestraten, Geulle, Bunde en Elsloo komt ze veel voor, tot Stein en Urmond.

Aan den rand der krijtzône ziet men haar dikwijls tot op 'n half uur afstand van 't krijt op kalkarmen bodem, maar dan ligt hierop toch 'n laag die gevormd wordt door stofdeeltjes die dagelijks met wind of met regenwater van 't krijt werden afgevoerd en opgehoopt. Hierin kiemen de zaden en kan zich de plant ook verder ontwikkelen. Wordt de kalkaanvoer minder, dan worden de struiken geel en gaan kwijnen. Men kan dit goed waarnemen o.a. bij Valkenburg, naar den kant van Arendsgenhout en Heek; bij Klimmen tot Retersbeek, Hoenshuis bij Voerendaal tot Haeren, Cortenbach en ten Esschen.

Benorden Sittard treft men *Clematis* aan bij Echt bij 'n ouden Geleenloop, bij Ohé en Laak (Fesanebosch, Steenerbosch) en verder noordwaarts op verschillende plaatsen in 't Maasdal tot Mook-Middelaar en verder in Noord-Brabant. Hier is ze dus 'n typische Maasfluviaal. Daar 't Maaswater ook daar nog kalkhoudend zal zijn, zullen er de gronden daar 't ook wel zijn.

Te Susteren naar den kant van Grasbroek, waar moeraskalk in den bodem zit, en men enkele plantsoorten aantreft die in 't krijtland thuis hooren, is Boschrak nog niet gezien.

In N.-Nederland wordt ze opgegeven voor haast iedere provincie, doch dan telkens maar voor een paar plaatsen en nergens is daar aaneengesloten gebied.

Clematis Vitalba is wel iets veranderlijk, maar vaste variëteiten zijn er maar weinig van.

De bladen hebben óf eivormige gave blaadjes met afgeronden voet (*typica* Beck. = *normalis* Kuntze = *integrata* Godron) óf grof ongelijk getande tot gelobde blaadjes met afgeronden of meer versmalden voet (*odontophylla* Born. = *crenata* Jord.). Soms is de voet sterk hartvormig (*cordata* Royle).

Nu kan men wel hier of daar heele struiken of zelfs 'n heele vegetatie aantreffen, waarbij alle blaadjes op één dezer wijzen gevormd zijn, maar 't meest komen de twee eerstgenoemden bij elkaar en vaak aan dezelfde heester voor, en zelfs door overgangen verbonden.

De var. *taurica* Bor. = *syriaca* Boiss. met zeer diep en onregelmatig ingesneden blaadjes is hier niet inheemsch; ze wordt zelden gekweekt.

De vorm met smal lancetvormige blaadjes (*angustisecta* Greml.) groeit o.a. te Bemele in 't Koelenbergbosch.

Exemplaren met uitsluitend enkelvoudige bladen (*simplicifolia* Godr.) zijn hier nog niet waargenomen.

Toevallig zitten wel eens enkele of veel bladen in kransen van drie.

De bloemen zitten in rijkbloemige schijn-

schermen in de oksels der bladen tot aan 't eind der takken; ze zijn van buiten iets groenachtig, van binnen roomwit.

Bloemen met 5—6 kroonbladen of zelfs dubbele of gevulde bloemen ziet men zelden, en dan nog slechts 1—2 onder normale, evenzoo bloemen met vergroeide kroonbladen.

De meeldraden zijn ook geelwit, zeer zelden oranjeleurig (*chrysostemon* Favr.). De groenwitte stempels zijn eerder rijp dan de helmknoppen, zooals bij 't heele geslacht *Clematis*.

De bloemen bevatten geen honig, alleen stuifmeel, ze zijn daarom betrekkelijk eenvoudig van vorm. Toch ziet men wel aardige insecten op bezoek, maar ook wespen en horens.

Ze geuren iets prikkelend naar trimethylamine.

De vruchten zijn eerst groen, bij rijpheid roodbruin. Ieder zaadje is voorzien van 'n zijig aanhangsel, dat zich later als 'n fijn veertje uitspreidt en dan met de bolvormig gerangschikte vruchten 'n kunstig geheel vormt. Ze blijven nog lang in 't jaar aan de plant zitten.

* * *

Deze snelgroeijende heester behoort tot die groep van klimplanten waarbij niet de stam maar 't onderste gedeelte van 't steeltje van 'n afzonderlijk blaadje de rol van ringelrank vervult. De aanraking met 'n andere plant of 'n ander geschikt voorwerp werkt als 'n prikkel op 't steeltje, zoodat dit er ringvormig omheen gaat liggen. De gevoeligheid is rondom dezelfde.

Bij 't kasteel Goedenraad klimt ze hoog in de sparren van waaruit ze haar lange takken als bloemenguirlandes sierlijk daarheen slingerert. Hier steken ook tot laat in 't najaar de witwollige vruchten zoo mooi af tegen de altdroegroene boomen.

Ook op rotsen, o.a. in de Plenkert, is 't 'n fraai gezicht, wanneer ze deze als met 'n sneeuw bloesemtapijt overdekt, terwijl ze haar bladtwijgen langs de steenen laat hangen.

Ze vormt soms natuurlijke priëlen. Voor dit doel ziet men haar wel eens aangeplant door menschen die naar elders moesten verhuizen, als 'n herinnering aan hun vroegere woonplaats.

Ze kan nog al wat schaduw verdragen, maar zou hoogstens 25 jaar oud worden; de stam kan dan beneden zoo dik worden als 'n halve arm.

* * *

We mogen ons verheugen dat deze schoone klimster wel nooit gevaar zal loopen zooals zooveel andere uit ons gewest te verdwijnen, maar altijd 'n sieraad zal blijven van ons mooi Limburgsch land.

A. DE WEVER.

DE BIOLOGIE EN SYSTEMATIEK DER
NEDERLANDSCHE
ZWARTE BLADLUIZEN,

door Dr. C. Franssen.

In de vierde aflevering van dit blad (1928) gaven we een beschrijving der diverse groepen van zwarte bladluizen, doch wegens gebrek aan materiaal waren we toen niet in staat de medicaginis-groep te diagnoseeren. Op Java echter, waar de vertegenwoordiger(s?) dezer groep zeer algemeen voorkomen, hadden we gelegenheid de kenmerken te bestudeeren en vast te leggen.

Uit waarnemingen, welke we in den zomer 1926 te Wageningen verrichtten, bleek, dat de medicaginis-groep eveneens in Holland voorkomt, doch niet zoo veelvuldig als in de tropen, want in Nederland is het optreden van *A. medicaginis* Koch een betrekkelijke zeldzaamheid.

Kenmerken der *medicaginis*-groep.

Voelsprietten kort, half zoo lang of iets langer dan de halve lichaamslengte.

Zuiger reikt tot het tweede coxenpaar.

Syphonen bijna cilindrisch, naar den top toe iets versmald, tweemaal langer dan de cauda.

Kleurkenmerken der ongevleugelde virginogeniën:

Voelsprietten geelwit, behalve de twee basale leden, het topgedeelte van het vijfde lid en het laatste lid, welke zwart gekleurd zijn.

Tarsi, ondereinden der scheenen en dijen zwart; het overige deel der pooten geel tot wit gekleurd.

Kleurkenmerken der gevleugelde virginogeniën:

Sprietten zwart, pooten geelwit, behalve de tarsi, scheenpunten en het grootste deel (ondereinde) der dijen, welke zwart gekleurd zijn.

Voor de overige kleurkenmerken verwijzen we naar de *fabac*-groep. (Zie blz. 60 van dezen Jaargang).

Deze groep onderscheidt zich voornamelijk hierdoor van alle andere tot nog toe beschreven groepen, doordat de volwassen luizen absoluut geen wasafscheidingen hebben en glimmen. (Zie Koch: die Pflanzenläuse, Nürnberg 1857).

Nymphen en larven zijn meestal zwak „bereift”. De eerste hebben bovendien van het 1ste tot 7de abdomensegment ter weerszijden van het lichaam een rij kleine wasstreepjes, welke optreden na de tweede vervelling en verdwijnen met de laatste vervelling.

Rinariumhaar kort, $\pm 12 \mu$.

Gemacereerde ongevleugelde virginogeniën tengevolge der sterke chitinisatie lichtbruin gekleurd.

Alle overige kenmerken der *medicaginis*-

groep zijn gelijk aan die der *fabae*-groep. (Zie blz. 60 van dezen Jaargang).

Determinatietabel der groepen van zwarte bladluizen.

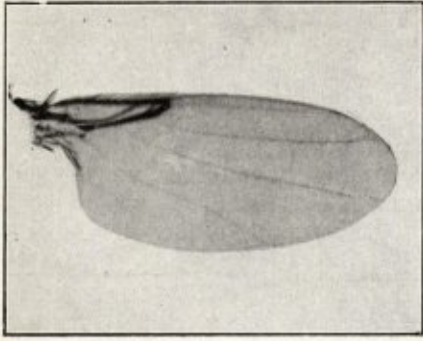
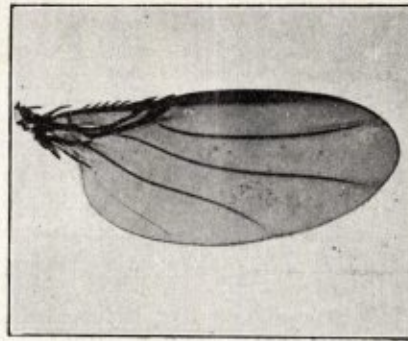
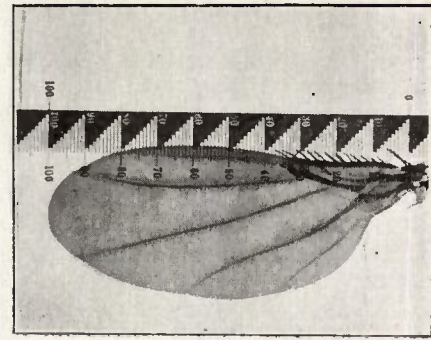
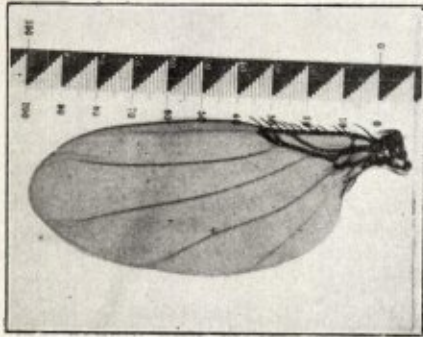
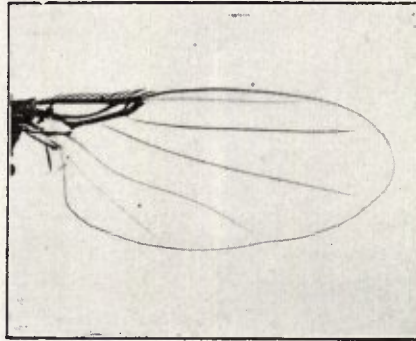
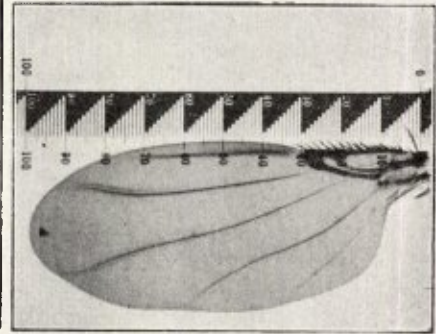
- 1 a Nymphen van het tweede tot vierde stadium hebben gelocaliseerde wasafscheidingen. Volwassen individuen steeds volmaakt zonder wasafscheiding (4)
- b Nymphen nimmer gelocaliseerde wasafscheidingen (2)
- 2 a Volwassen luizen heelemaal geen wasafscheiding *acetosae*-groep.
- b Volwassen luizen het geheele lichaam met was bedekt (3)
- 3 a Syphonen ongeveer even lang als de cauda, ongevleugelde virginogeniën zwak gechitiniscerd. (Gemacereerde luizen niet bruin gekleurd) *genistac*-groep.
- b Syphonen ongeveer even lang als de cauda. Gemacereerde ongevleugelde virginogeniën min of meer bruin gekleurd tengevolge der sterke chitinisatie *vicia*-groep.
- c Syphonen minstens tweemaal langer dan de cauda. Gemacereerde ongevleugelde virginogeniën tengevolge der sterke chitinisatie donker bruin gekleurd *laburni*-groep.
- 4 a Volwassen luizen glimmen nooit *fabae*-groep.
- b Volwassen luizen glimmen *medicaginis*-groep.

MEGASELIA OXYBELORUM n. sp.

von H. Schmitz S. J.

Stirn etwa so lang wie breit, möglicher Weise etwas länger als breit; schwarz, mit geringem Reflex. Feinbehaarung dicht und deutlich. Senkborsten ungleich, die obere etwa so weit wie die Präocellaren auseinandergerückt, die untere mehr haarförmig. Antialen der ersten Lateralborste etwas näher stehend als der Mittellinie. Fühler schwarz, drittes Glied von normaler Grösse. Arista fein pubeszent. Taster von gewöhnlicher Form, mit kräftiger Beborstung, sehr dunkel gefärbt. — Thorax schwarz, mit etwas Reflex. Schildchen zweiborstig, das Haar vor der Borste beim Weibchen entschieden länger als gewöhnlich. Pleuren ganz schwarz, Mesopleuren unbehaart.

Abdomen schwarz, matt, auch der Bauch dunkel. Tergite ziemlich von gleicher Länge, schwach behaart. Beim Weibchen ist das dritte Tergit nach hinten etwas verjüngt, daher schwach trapczförmig, das vierte Tergit ist am Vorderrand so breit wie der Hinterrand des dritten, aber am Hinterrand deutlich schmaler als der Vorderrand des fünften Tergits (infolge der dunkeln Färbung nur an mazerierten oder aufgehellten Exemplaren gut wahrzunehmen). Hypopyg (σ) klein und unbeborstet,

Fig. 1. *Megaselia pygmaevides* Lundbk.Fig. 2. *Megaselia oxybelorum* n.sp.Fig. 3. *Megaselia brevior* Schmitz.Fig. 4. *Megaselia pygmaea* Zett.Fig. 5. *Megaselia berndseni* Schmitz.Fig. 6. *Megaselia brevissima* Schmitz.

ähnlich wie bei *pygmaea*. Endsegmente (♀) von gewöhnlicher Bildung.

Beine ganz dunkel, auch die Vorderhüften. Vordertarsen mässig schlank. Hinterschenkel verbreitert, besonders beim ♂. Hinterschienen mit mässig entwickelten posterodorsalen Wimpern, von denen etwa 6 bis 7 auf der distalen Hälfte deutlich hervortreten, ähnlich wie bei *M. brevicostalis* Wood.

Flügel mit gelblich grauer Trübung, die in dem Photogramm (Fig. 2) stärker als bei direkter Betrachtung hervortritt, besonders am Vorderrande. Randader sehr kurz, 0,33—0,34. Abschnittsverhältnis in einem Falle 22:6:5, in einem andern 28:7:6, also durchschnittlich annähernd 4:1:1. Costalwimpern kurz. Vierte Längsader im Ganzen sehr schwach nach vorn konkav gebogen. Fünfte doppelt S-förmig hin und her gebogen, nicht gerade stark, aber doch deutlicher als bei allen verwandten Arten. Schwinger mit schwarzem Stiel und weißlichem Kopf.

Länge 1,1 bis 1,3 mm. Nach fünf Exemplaren beschrieben von Versailles, L. Chevalier leg. Nach den Beobachtungen Chevaliers dringen die Weibchen im Juni—Juli in die Erdzellen von *Oxybelus uniglumis* ein, um an den von dieser Grabwespe eingetragenen Beutetieren (lebenden Dipteren) ihre Eier abzulegen, Ausführliches s. oben S. 122.

Anmerkung. Die Art wurde von Dr. Villeneuve für Chevalier als *pygmaea* Zett. determiniert, von der sie sich indessen durch geringere Grösse und dunklere Beine verhält-

nismässig leicht unterscheiden lässt. Schwieriger ist sie von solchen Arten der *pygmaea*-Gruppe zu unterscheiden, deren Beine ebenfalls dunkel gefärbt sind, z. B. *pygmaeoides*, *brevior*, *berndseni*, *brevissima*. Ich bringe deswegen zum Vergleich Flügelphotographien von sechs Arten:

1. *pygmaeoides* (Costa 0,34 bis 0,35) 2. *oxybelorum* (Costa 0,33—0,34) 3. *brevior* (Costa 0,33—0,34) 4. *pygmaea* (Costa 0,33) 5. *berndseni* (Costa 0,31) 6. *brevissima* (Costa 0,28—0,29). Wie man sieht, sind Form und Umriss der Flügel wenig verschieden; der Flügel von *oxybelorum* ist verhältnismässig schmaler, derjenige von *brevissima* breiter als bei den andern Arten. Der Hinterwinkel tritt am stärksten bei *berndseni* hervor, am wenigsten bei *brevior*. Bei zwei Arten, *brevior* und *brevissima*, ist Abschnitt 2 und 3 der Costa etwas verdickt. Nach Lundbeck soll das auch bei *berndseni* der Fall sein, ich kann dies aber an der Holotype, einem ♂ (von ihm stammt der Flügel Fig. 5) nicht finden. Die vierte Längsader ist bei den meisten Arten schwach nach vorn konkav; bei *berndseni* ist sie auffallend gerade, bei *brevissima* sind die ersten zwei Drittel gerade, das letzte Drittel ist aufwärts und dann etwas zurückgebogen. Die fünfte Längsader ist bei *brevior* fast ganz gerade, bei *oxybelorum* sehr deutlich geschwungen. Bei *berndseni* sind die Längsadern 4 und 5 an der Basis einander stärker als bei irgend einer andern Art genähert.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 6.

Fig. 7.

Fig. 11.

Fig. 15.

Fig. 3.

Fig. 8.

Fig. 13.

Fig. 14.

Fig. 17.

Fig. 18.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 9.

Fig. 10.

Fig. 12.

Fig. 16.

Ter Drukkerij voorh. CL. GOFFIN

Nieuwstraat 9, Maastricht

is verkrijgbaar

Geologische en Palaeontologische
Beschrijving van het Karboon
der omgeving van Epen (Limb.)

door

W. J. JONGMANS

met medewerking van

G. DELÉPINE, W. GOTHAN, P. PRUVOST, F. H. VAN RUMMELEN en N. DE VOOGD.

(Mededeeling No 1 van het Geologisch Bureau voor het Nederlandsch Mijnged.)

32 bladz. tekst, groot kwarto formaat met \pm **150 figuren**,
uitgevoerd op zwaar kunstdrukpapier.

Prijs per exemplaar fl. 2.50.

Prijs per exemplaar fl. 2.50.

Pracht

Gelegenheids cadeau

is de

**Avifauna der Nederl.
Provincie Limburg**

door

P. A. HENS

BESTELT NOG HEDEN.

U behoeft daarvoor slechts nevenstaande kaart
:: in te vullen en op te zenden. ::

Ondergeteekende wenscht te ontvangenexempl. Avifauna
der Nederlandsche Provincie Limburg, door P. A. Hens, Valken-
burg (L.).

* Ingenaaid à Fl. 6.— per stuk, } plus 0.50 ct. porto.
* Gebonden à Fl. 7.50 per stuk, }

Adres :

Naam :

* Doorhalen wat niet verlangd wordt.

Ter Drukkerij voorh. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9,
is verkrijgbaar:

De Nederlandsche Mieren en haar Gasten

door

P. H. SCHMITZ S. J.

(146 bladzijden, met 56 figuren).

Ingenaaid fl. 1.90, gebonden fl. 2.40 per exemplaar.

Dit mooie boek is, om wille van inhoud en **stijl**, zeer geschikt als **leesboek**
op Hoogere Burgerscholen, Gymnasia en Kweekscholen.

VERSCHEENEN:

MASKERAAD

EEN BUNDEL VERHALEN IN
MAASTRICHTSCH DIALECT

door

E. FRANQUINET

PRIJS INGENAARD Fl. 1.50

PRIJS GEB. . . . Fl. 2.50

Een boek dat ieder Maastrichtenaar
— ieder Limburger moet lezen —

Verkrijgbaar in den Boekhandel
— en bij de Uitgevers: —

UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ

voorh. **CL. GOFFIN**

NIEUWSTR. 9 — MAASTRICHT

BESTELKAART VOOR BOEKWERKEN.

Aan Drukkerij voorh. **CL. GOFFIN**

Nieuwstraat 9,

MAASTRICHT.